

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 31-34

Київ – 2020

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

31-34'2020

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (головний редактор),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
С. Самуїлова, В. Сукареєв

**BULLETIN OF
AGRARIAN
HISTORY**

Editorial Board Members:

Zhurba M. (Editor-in-chief),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Samuilova S., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

31-34'2020

Scientific journal

УДК 94:63(100)

В 53

DOI: 10.31392/VAN-2020.31-34

Засновники:

- Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Наказом МОН України № 1528 від 29.12.2014 р.
журнал включено до передіку наукових
фахових видань України

Журнал індексується в міжнародній
наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
<https://agrarian-history.com.ua>

Макетування та верстка:

С. Живора

Комп'ютерний набір:

О. Кропивко, Л. Лановюк

Оформлення обкладинки

А. Мельник

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (044) 520-12-05;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
НПУ ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 6 від 10.03.2020)

Підп. до друку 11.03.2020

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різогр.

Ум. друк. арк. 24,8

Наклад 100 прим.

Друк ТОВ «ТВОРИ»

*Автори опублікованих матеріалів несуть повну
відповідальність за підбір, точність наведених фактів,
цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших
відомостей.*

УДК: 94(477)“1918”:327.82(4)](043.3)

DOI: <https://doi.org/10.31392/VAN-2020.30-34.04>

ІСТОРИОГРАФІЧНА ТРАДИЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Приходько Микола Миколайович

кандидат історичних наук, докторант кафедри історії та археології слов'ян,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

e-mail: prihod@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7428-8540>

У статті висвітлюється історіографічна традиція дослідження гетьманської держави Скоропадського, класифікована залежно від періоду здійснення наукових пошуків та вектора розвитку науки, пануючого на той чи інший час у суспільстві. Автором зроблено поділ історіографічного доробку вітчизняних і закордонних дослідників з проблеми становлення та розвитку міжнародних політичних та економічних зв'язків гетьманату П. Скоропадського виокремлюючи етапи: а) дослідження до 1922 рр.; б) дослідження радянського періоду до 1990 р.; в) дослідження періоду незалежної України від 1991 р. по теперішній час. В публікації з'ясовано, що вітчизняна історіографія 1920-х рр. представлена працями науковців, які належали до української дослідницької традиції й були вільні від тиску радянської ідеологічної кон'юнктури. Переважна більшість з них працювали в умовах еміграції, на останніх її етапах ця традиція зливається із західною історичною наукою, справляючи вплив на її підходи і оцінки. Радянська історіографія принципово відмовляла українським урядам, зокрема і урядам Української держави, у зовнішньополітичній суб'єктності. Дослідник дійшов висновку, що радянські дослідники мусили подавати Гетьманщину 1918 р. як «буржуазно-націоналістичний» маріонетковий режим, цілком контрольований німецькими окупаційними силами. Праці цього періоду характеризують Гетьманат П. Скоропадського, як складову громадянської війни на теренах колишньої Російської імперії. Висвітлено, що у новітній вітчизняній історіографії було здійснено своєрідну «реабілітацію» Української Держави та її провідних діячів, зняття найбільш одіозних ідеологем радянської історіографії.

Ключові слова: геополітика, гетьман Скоропадський, Гетьманат, зовнішня політика, Перша світова війна, дипломатична служба, дипломатичний корпус, система міжнародних зв'язків, Брестські угоди, Четвертий союз.

Постановка проблеми. З відновленням української державності на початку 1990-х рр. розпочинається новий етап у розвитку історіографії з історії національно-визвольних змагань 1917 – 1920 рр. Вже в першій половині 1990-х рр. з'являються спроби переосмислення історіографічного матеріалу, присвяченого Гетьманату Павла Скоропадського.

Мета. Мета статті полягає у систематизації історіографії процесу становлення дипломатичної служби та діяльності дипломатичного корпусу Уряду гетьмана П. Скоропадського.

Історіографічний огляд. Дослідженню історіографічної традиції Гетьманату Скоропадського було присвячено значний масив праць українських науковців. Дослідниками в цих працях було опрацьовано документи українського та іноземного архівних сховищ. На особливую увагу заслуговують доробки А. Буравченкова

«Питання зовнішньої політики Української Держави гетьмана П. Скоропадського в українській історіографії», Н. Землюліна «Аграрне питання в Українській революції: в пошуках шляхів розв'язання: (Історіографічний нарис)», та монографії В. Солдатенка «Українська революція. Історичний нарис: Монографія».

Виклад основного матеріалу. 1918 р. був періодом «перелому», коли геополітичні результати і наслідки Першої світової війни набули своїх остаточних форм. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. відбувся тоді, коли Німеччина готувалася повністю скористатися можливостями, наданими Брестським миром і спробували вирішальним наступом на Західному фронті домогтися сприятливих для себе умов післявоєнного світу. Антигетьманське повстання та крах Української Держави відбувалися на тлі військового і політичного колапсу Німеччини та її союзників й виникнення «вакууму сили» на сході Європейського континенту.

Це була доба неабияких складнощів і широких можливостей, що повністю укладається у наданий у промові Дж. Кеннеді образ китайського ієрогліфа слова «криза» як складеного із компонентів «небезпека» та «можливість». При чому для тогочасної України «небезпека» закладалася у внутрішній вимір її політичної динаміки, а «можливості» містилися у зовнішньополітичній сфері.

Зважаючи на складність геополітичного процесу даної епохи, не дивно, що усвідомлення причин й наслідків національної катастрофи грудня 1918 р. є одним із найскладніших моментів у історіографії Української революції. Попри важливість цього завдання, політичні прихильності і складнощі, які виникають із потребою вмістити політичну боротьбу в Україні у широкий геополітичний контекст, ускладнюють розуміння досліджуваного питання.

Номінально Гетьманат – це унікальне політичне утворення, характерне більше для української козацької традиції XVII-XVIII ст. Від часу проголошення й до наших днів визначення політичної і правової сутності цього нетривалого державного утворення викликає досить розмаїту палітру оцінок. Творці Гетьманату і прихильні до нього сучасники припускалися певної ідеалізації та перебільшення здобутків цієї форми державності (П. Скоропадський, В. Липинський, І. Нагаєвський) [Смолій, 2012, с. 310]. Діячі уенерівського табору (В. Винниченко, М. Шаповал, П. Христюк, І. Мазепа) не шкодували різко таврувальних оцінок щодо своїх ідейних опонентів та «класових ворогів». Для радянської історіографії головним критерієм при характеристиці Гетьманату виступала ленінська теза про «реставрацію буржуазно-поміщицького монархізму на Україні» [Терещенко, 2008, с. 36].

Сучасна українська історіографія розглядає період Гетьманату Павла Скоропадського як суттєвий доробок вітчизняного процесу державотворення, аналізуючи його здобутки з позиції повернення українського народу до єдиної європейської родини. Саме ідеалізація європейського вектора зовнішньої політики гетьмана П. Скоропадського є центральною ланкою в дослідженнях вітчизняних учених часів незалежної України.

Їхня актуалізація геополітичного доробку і зовнішньополітичних здобутків гетьмана П. Скоропадського фактично створили передумови для дослідження процесу становлення, формування та розвитку дипломатичної служби, діяльності дипломатичного корпусу й загалом зовнішньої політики.

Геополітика як наука та сфера суспільно-політичної діяльності лише зароджувалася в період гетьмана П. Скоропадського, а тому вектори зовнішньої

політики Гетьманату ще не мали рис структурованості й виваженості, не вибудовувалися в єдину стратегію, подекуди маючи суто тимчасовий, кон'юнктурний характер залежно від загальних політичних процесів в регіоні. Однак навіть такий складний для дослідження період історії української державності був центром наукової уваги багатьох істориків, дипломатів, науковців в питаннях міжнародного права та відносин.

Історіографічний доробок вітчизняних і закордонних дослідників з проблеми становлення та розвитку міжнародних політичних й економічних зв'язків, а також становлення дипломатичної служби Гетьманату П. Скоропадського не можна вважати довершеним, а самі дослідження такими, що відбувалися за єдиним історіографічним вектором. Саме тому, існуючу історіографію досліджень діяльності дипломатичної служби Гетьманату П. Скоропадського доцільно класифікувати за двома способами: проблемно-хронологічним, виокремлюючи дослідження істориків, фахівців політологічних наук, сфери міжнародних зносин періодів залежно від основного спрямування загальнонаукової історичної доктрини. Такими етапами слід вважати: а) дослідження до 1920-1922 рр.; б) дослідження радянського періоду до 1990 р.; в) дослідження періоду незалежної України від 1990 р. по теперішній час; г) закордонна (зокрема, російська історіографія); предметним: виокремлюючи та групуючи історіографію відповідно до тематики дослідження залежно від напрямів зовнішньої політики або державотворчих процесів в період Гетьманату П. Скоропадського. Тут доцільно виокремити такі групи, як: дослідження загальнополітичного характеру, що стосуються загальних засад зовнішньої політики; дослідження процесу становлення дипломатичної служби; дослідження окремих напрямків реалізації дипломатичним корпусом зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних орієнтирів та цілей Уряду гетьмана П. Скоропадського.

Вітчизняна історіографія 1920-х рр. включає науковців, які належали до української дослідницької традиції й були вільні від тиску радянської ідеологічної кон'юнктури. Переважна більшість її дослідників працювали в умовах еміграції, на останніх її етапах ця традиція зливається із західною історичною наукою, справляючи вплив на її підходи і оцінки. До етапу 1920-х рр. належать праці безпосередніх учасників подій, які тяжіли до радикально-народницького (В. Винниченко, П. Христюк, М. Шаповал, І. Мазепа, П. Феденко) або консервативно-державницького (П. Скоропадський, Д. Дорошенко, Д. Донцов, В. Липинський) напрямів. Із зрозумілих причин, серед них бракує спеціалізованих аналітичних праць із теми, оцінки проблем, які є ключовими елементами геополітики – зовнішньополітичної стратегії, зовнішньої політики, архітектури міжнародних відносин – включені у них у контекст загальних оцінок політичних процесів і доктрин. Праці є переважно авторським баченням подій Української революції і знаходяться на межі або поза рамками мемуарного жанру, що часто робить їх скоріше цінним історичним джерелом, аніж розвідкою.

Втім, основою радикально-народницького напрямку в історіографії є ототожнення понять «української нації» у етнокультурному сенсі та «трудового народу» у соціологічному та ідеологічному сенсах, останній ототожнювався із селянством та національно свідомою інтелігенцією [Шаповал, 1922, с. 30]. Це обумовило доктринальну близькість українського радикального народництва до більшовизму. Українська Держава («понура німецько-генеральська оперетка», за висловом В. Винниченка [Винниченко, 1920, с. 15] із цієї позиції не сприймалася як

державність українського народу, адже вона репрезентувала інші, крім «трудового селянства», соціальні прошарки. Її устрій суперечив політичному ідеалу народницьких партій і не сприймався їхніми ідеологами. Звідси її зовнішня політика оцінювалася як політика «неукраїнської меншості», визначена впливами великодержавних російських сил та німецьким диктатом.

В. Винниченко у праці «Відродження нації» гранично простою мовою висловив основні тези народницького сприйняття геополітичного проекту Української Держави: українська демократія бажала державу «як у людей», через що зрадила свої трудові маси та увійшла у відносини із німецькими генералами, «гутниками і лизогубами». «Імперіалістична німецька банда на Україні» «зніюхавшись» із «руським «Протофісом» вела справу до ліквідації надбань Української революції, але була попереджена антигетьманським повстанням [Винниченко, 1920, с. 74-75]. І. Мазепа визначав гетьманщину як «штучне припинення» революційного процесу в Україні [Мазепа, 1950, с. 56]. О. Саліковський змальовував Українську Державу як «Україну без українців», цілком штучний уряд, утворений німцями із буржуазії за умов відсутності у країні української, у розумінні вченого, буржуазії [Саліковський, 1919, с. 40-41]. За такої постановки питання проблема зовнішньої політики Української Держави зникає як така.

Аналогічних оцінок дотримується і П. Христюк у «Замітках і матеріалах до історії української революції». Праці представників народницької школи сконцентровані на питаннях внутрішньої політики, де «буржуазно-поміщицька диктатура» знищувала громадянські свободи, «розганяла» органи демократичного самоврядування, виморювала голодом робітництво і руйнувала економічне життя України, катувала селянство та ін. Питання зовнішньої політики і архітектури міждержавних відносин П. Христюк торкається, протиставляючи відносини із «реакційним Доном», який не відмовився офіційно від декларації про відновлення єдиної Росії у майбутньому, та із «Совітською Росією». На думку П. Христюка, навіть висловлений ретроспективно, у 1921 р., коли характер і зовнішні амбіції більшовицького режиму були очевидні, союз із Доном був спрямований на відновлення «єдиної і неподільної Росії». Тоді як у відносинах із радянською Росією український уряд не використовував можливостей для досягнення миру. «Так поглиблювалася реакція і ліквідація національних завоювань українського народу» [Христюк, 1921, с. 110].

Певна логіка зовнішньополітичної позиції радикально-народницької школи полягає у тому, що головною її ціллю було відокремлення, розірвання зв'язків української нації із Росією, набуття національної та державної самодостатності. Але при цьому російський вплив на Україну розумівся виключно як «великодержавний», що асоціювався із правими («буржуазними», «поміщицькими», «монархічними») політичними силами. Ототожнюючи національне та соціальне поневолення, радикальні народники не бачили реальної загрози у політиці радянської Росії щодо України, але у будь-якому «нерадянському» уряді вбачали потенційного партнера сил «внутрішньої реакції», уособленої гетьманським урядом.

Окремо виділяється також державницький напрям у історіографії, який історично і концептуально є тісно пов'язаним із гетьманським рухом. Як відомо, цей зв'язок реалізувався двома шляхами: через участь її представників у діяльності урядів Української Держави і крізь призму переосмислення досвіду Української революції у

ретроспективних працях В. Липинського та його послідовників. І. Мазепа констатував, що слабкість українського руху зумовлена «селянським» характером української нації тієї доби [Мазепа, 1950, с. 59]. Усвідомлення ущербності народницької концепції нації стало вихідним пунктом міркувань В. Липинського. Вже на перших сторінках «Листів до братів-хліборобів» він вказував на непослідовність, суперечливість та антидержавний характер зовнішньополітичної позиції політичних сил, репрезентантами яких є радикально-народницька школа. Зокрема на їх неспроможність вийти за рамки народницької політичної парадигми «землі та волі» задля переходу до державного будівництва; нездатність вирізнити політичний маневр (яким була «Федеративна грамота» від 14 листопада 1918 р.) від реальних зовнішніх загроз (уособлених у військово-політичних силах РРФСР із її курсом на утворення та поглинання «радянських республік»); нездатність до консолідації навколо курсу національної зовнішньої політики, поєднану із сервільністю щодо іноземних держав та їх урядів (Москви, Варшави тощо) [Липинський, 1926, с. 8]. Можна відтворити позицію В. Липинського й таким чином, що ліві українські народники не мислили у категоріях національної держави із властивими зовнішньополітичними інтересами, і не були здатними до мислення у категоріях реальної політики – Realpolitik, яка на той час була панівною парадигмою міжнародних відносин.

У працях-спогадах П. Скоропадського та Д. Дорошенка подано більш розгорнуте викладення принципів зовнішньополітичного курсу Української Держави та усвідомлення її позиціонування у контексті європейської геополітики. П. Скоропадський, дійсний автор зовнішньої політики Української Держави, виклав бачення України в архітектурі європейської геополітики. На його думку, потенціал Української Держави дозволяв їй відігравати роль провідної сили на сході Європи; Гетьман окреслив окремі напрями зовнішньої політики Української Держави; геостратегічні аспекти її формування, зокрема, щодо Криму [Пеленський, 1995, с. 262]; економічні аспекти зовнішньої взаємодії. Йому був властивий стиль мислення Realpolitik та розуміння національних інтересів, що неодноразово можна побачити у тексті «Спогадів»: «Я бажав, аби ми врятувалися, користуючись іноземцями остільки, оскільки це було б нам вигідно. Але я ніколи не ототожнював наші інтереси із інтересами німців, а вони, ці люди, цілком сприйняли точку зору Антанти» [Пеленський, 1995, с. 291].

П. Скоропадський пояснив найбільш контроверсійний, східний напрям своєї зовнішньої політики. Контакти Української Держави із антирадянськими урядами, «Федеративна грамота» були і залишаються такими, що дозволяють підкреслювати проросійські настрої особисто Гетьмана та його оточення, наміри щодо «згортання» незалежності України тощо. На погляд П. Скоропадського, через свій вплив на російські антибільшовицькі формування (Північну, Південну, Астраханську армії, Донське Військо – нині щодо подібних інструментів зовнішньої політики використовується термін військові «проксі-сили») Українська Держава мала змогу брати участь у поваленні більшовицького уряду та у відновленні державності Росії, формуючи її відповідно до власних національних інтересів.

Ще більш детальний і послідовний виклад зовнішньої політики Української Держави у контексті її геополітичного позиціонування надано Д. Дорошенком у праці «Історія України, 1917 – 1923 рр.» та розлогіше у «Моїх спогадах про недавнє минуле». Він надавав принципового значення вказівці на прогноз щодо завершення

Першої світової війни, на який орієнтувався гетьманський уряд. Ймовірно вбачалася мирна угода за виснаженням сторін, за якої Україна отримувала би змогу звільнитися від військової опіки Центральних держав та мала би можливість зовнішньополітичного маневрування між ними та Антантою за умови відсутності безумовної переваги однієї із сторін [Галушко, 2002, с. 91]. Із позиції учасника подій розглядаються послідовно, за країнами, основні напрями зовнішньої політики Української Держави, визначаються чинники, які обумовлювали як позицію України щодо її зовнішньополітичних партнерів, так і зворотного боку. Д. Дорошенко приділяв увагу і внутрішньополітичним детермінантам зовнішньої політики, характеризуючи як «сектантську» доктрину українських есерів щодо «неукраїнськості» тих, хто не відповідав їх визначенню українців як «трудової нації» [Дорошенко, 1922, с. 322].

Цікавими є пошуки українських учених, здійснені у 1930-1970 рр., причому переважно в імміграції. Наприклад, у вітчизняній історіографії у 1930-ті – 1970-ті рр. через деактуалізацію ситуації політичного протистояння 1917 – 1921 рр. відбувається відхід від публіцистичного стилю та радикальних оцінок, характерних для праць чинних політиків – учасників подій квітня – грудня 1918 р. Втім, дискусія щодо природи Гетьманату точилася щонайменше до кінця 1950-х рр. (трагічної загибелі сина гетьмана П. Скоропадського Данила), у зовнішньополітичних аспектах вона торкалася, зокрема, змісту та значення «Федеративної грамоти», порівняння зовнішньополітичних доктрин Гетьманату та Директорії [Солуха, 1973, с.15].

Зростає аналітичність та теоретична обґрунтованість робіт, на осмислення зовнішньої політики Української Держави і її геополітичного контексту впливає синтез радикально-народницької концепції Української революції із державницьким підходом у працях 1970-х – 1980-х рр. Також у цей час згадана вище течія вітчизняної історіографії інтегрується у західну історичну науку, переймаючи властиву їй методологію досліджень та привносячи в неї власні концептуальні погляди.

Принципове значення тут мали праці Дж. Решетаря «The Ukrainian Revolution, 1917 – 1920: A Study in Nationalism» (1952) та О. Федишина «Germany's Drive to the East and the Ukrainian Revolution, 1917 – 1918» (1972). Дж. Решетар ввів основні факти і тези української історіографії у концептуальне поле західної історичної науки, відкриваючи для неї Україну і Українську революцію, які були загублені на тлі революції і Громадянської війни в Росії. Учений зважено підходив до подій 1918 р., наголошуючи, що процес формування нації є тривалим, та що на момент проголошеної під тиском німецького уряду та політичних обставин державної незалежності «відносно невелика частина населення України цілком усвідомлювали свою національність» [Reshetar, 1952, p. 142], що накладало об'єктивні обмеження на політику Гетьманату. Розглядаючи зовнішньополітичні аспекти існування Української Держави, Дж. Решетар концентрує увагу на її відносинах із Німеччиною, обтічно вказуючи, що, зважаючи на політичну та економічну залежність від Німеччини, вона мала «деякі ознаки, якщо не сутність суверенної країни» [Reshetar, 1952, с. 180]. Вивільнення з-під німецької опіки було, на думку дослідника, основним зовнішньополітичним завданням української дипломатії. Іншими завданнями було використання паузи після завершення війни задля отримання контролю над українськими землями, де український суверенітет міг заперечуватися країнами-сусідами; здобуття дипломатичного визнання від нейтральних країн та країн Антанти; укладання миру із радянською Росією. Дж. Решетар послідовно розглядав ці напрями,

оцінюючи видання «Федеративної грамоти» та призначення уряду С. Гербеля як політичні маневри, покликані досягти порозуміння із країнами Антанти.

У ґрунтовній праці О. Федина проблема України досліджується із позиції політики Центральних держав щодо неї. Зокрема простежується еволюція німецьких підходів до політики щодо України протягом Першої світової війни, в ході та після укладання Брестської мирної угоди [Fedyshyn, 1971, p. 24].

Щодо суто радянської історіографії, то проблематика і питання, які перед нею ставилися політичним керівництвом, вирізняються догматизмом та виробленням ідеологізованих схем, які, у час їх формування, могли надавати повністю контрафактне трактування подій.

Після відносно короткого періоду постреволуційних рефлексій 1920-х рр., коли було можливим видання мемуарів радянських діячів, що містили більш-менш індивідуалізований погляд на події Громадянської війни, а також доволі цікавих історичних праць із окремих питань, які становлять інтерес у контексті даного дисертаційного дослідження (наприклад, збірка статей і документів «Переговори Дона с Украиной и Германией в мае 1918 г.», ситуація швидко змінилася.

У радянській історіографії було закріплено погляд на події в Україні після укладення Брестських угод як на окупацію країни військами Німеччини та її союзників. Радянська історіографія принципово відмовляла українським урядам, зокрема і урядам Української Держави, у зовнішньополітичній суб'єктності. Радянські дослідники мусили відтворювати Гетьманщину 1918 р. як «буржуазно-націоналістичний» маріонетковий режим, цілком контрольований німецькими окупаційними силами. Оцінка Гетьманату радянською історіографією у цілому була визначена концепцією «інтервенції світового імперіалізму проти молодого Радянської держави», сформованою ще у рамках пропаганди часів Громадянської війни, а потім відтвореної у псевдонаукових дослідженнях. Концепція «інтервенції імперіалістичних держав» супроти радянської Росії повністю викривляла мотиви, наміри і цілі провідних держав Європи, США та Японії, ув'язуючи у спільну логіку дії Центральних держав та країн Антанти. Хоча радянські дослідники могли відзначати наявність «суперечностей у таборі інтервентів», вони діяли у рамках базових ідеологічних обмежень: визначення «непримирених суперечностей» імперіалістичних країн із радянською Росією як основної рушійної сили геополітичного процесу.

Новітня українська історіографія проблеми, що досліджується, формується із початком переосмислення вітчизняної історії, яке відбувалося наприкінці 1980-х початку 1990-х рр.

У новітній вітчизняній історіографії було здійснено своєрідну «реабілітацію» Української Держави та її провідних діячів, зняття найбільш одіозних ідеологем радянської історіографії. Було проведено низку вагомих конференцій, присвячених проблемам осмислення історії Української Держави і особистостей її провідників та ідеологів. Зокрема II Міжнародну наукову конференцію «Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року» (1998 р.), Всеукраїнські наукові читання пам'яті В'ячеслава Липинського з нагоди 120-річчя від дня народження (2002 р.), Всеукраїнську наукову конференцію «Павло Скоропадський – останній гетьман України (до 95-річчя Української Держави та 140-річчя від дня народження Павла Скоропадського)» (2013 р.).

Видано збірки «Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла

Скоропадського» [Лупанов, 1993, с. 45] та «Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року. Наук. зб., присвячений 125-річчю від дня народження П. Скоропадського та 80-річчю проголошення Української Держави», «Павло Скоропадський – останній гетьман України (до 140-річчя від дня народження)».

Зміщення оцінок Гетьманату не було можливим без переосмислення ключових тез, які напряду стосуються питань зовнішньої політики і геополітики – тези про природу відносин Української Держави із країнами Четверного союзу, передусім, із Німеччиною; і тези про природу зовнішньополітичної стратегії Гетьманату. Слід підкреслити, що перші трактувалися радянською історіографією як «маріонеткова» залежність контрреволюційного режиму, друга була розвинута радикально-народницькою історіографією як прагнення «неукраїнських» буржуазних правлячих кіл до відновлення Російської імперської єдності.

Висновки. Концептуальні підходи до дослідження теми визначаються впливом трьох історіографічних напрямів: радикально-народницького, державницького та радянського. У їх змісті знаходить відображення залишковий вплив політичної боротьби і політичної пропаганди досліджуваної епохи. Особливо це стосується визначень щодо окупаційної, щодо країн Четверного союзу, та (або) «великоруської» природи влади в Українській Державі. Значним чином ці тези спростовані у сучасній історіографії.

Включення «українського питання» до більш широкого контексту європейської геополітики 1918 р. потребує виявлення та аналізу умовної геополітичної доктрини владних кіл Української Держави, які імпліцитно присутні у її зовнішній політиці як її керуючий принцип. Це ж завдання потребує розгляду зовнішньої політики України у більш широкому контексті «великої» європейської політики кінцевого періоду Першої світової війни. Частиною геополітичної доктрини владних кіл Української Держави є підстави вважати їх бачення проблеми більшовизму і кінцевого змісту планів щодо відновлення нерадянської державності Росії.

Список використаних джерел та літератури

- Винниченко, В., 1920. *Відродження нації: (Історія української революції [марець 1917 – грудень 1919 р.]*), Київ – Відень.
- Дорошенко, Д. І., 1969. *Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920)*, Мюнхен: Українське видавництво, 1969.
- Дорошенко, Д. І., 2002. *Історія України, 1917-1923 рр.*, Київ: Темпора.
- Мазепа, І. П., 1950. *Україна в огні й бурі революції 1917-1921*, Ной-Ульм: Вид-во «Прометей».
- Скоропадський, П. П., 1995. *Спогади: кінець 1917 – грудень 1918*, Київ–Філадельфія.
- Смолій, В. А., 2012. *Нариси історії української революції 1917–1921 років*, Київ: НВП Видавництво «Наукова думка» НАН України, кн. 1.
- Солуха, П., 1973. *Договір з Москвою проти гетьмана Павла Скоропадського*, Нью-Йорк.
- Терещенко, Ю. І., 2008. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції, *Український історичний журнал*, 4, 19-37.
- Христюк, П., 1921. *Замітки і матеріали до історії української революції. 1917-1920 рр.*, Прага: Український соціологічний ін-т.
- Шаповал, М. *Соціологія українського відродження*, Прага: Український соціологічний ін-т, 1922.
- Fedyshyn, O. S., 1971. *Germany's drive to the East and the Ukrainian revolution, 1917-1918*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Reshetar, J., 1952. *The Ukrainian Revolution, 1917-1920: A Study in Nationalism*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

References

- Doroshenko, D. I., 1969. *Moi spomyny pro nedavnie mynule (1914-1920) [My Memories of the Recent Past (1914-1920)]*, Miunkhen: Ukrainske vydavnytstvo, 1969. (in Ukrainian).
- Doroshenko, D. I., 2002. *Istoriia Ukrainy, 1917-1923 rr. [History of Ukraine, 1917-1923]*, Kyiv: Tempora. (in Ukrainian).
- Fedyshyn, O. S., 1971. *Germany's drive to the East and the Ukrainian revolution, 1917-1918*. New Brunswick: Rutgers University Press. (in English).
- Khrystiuk, P., 1921. *Zamitky i materiialy do istorii ukrainskoi revoliutsii. 1917-1920 rr. [Notes and Materials on the History of the Ukrainian Revolution. 1917-1920]*, Praha: Ukrainskyi sotsiolohichni in-t.
- Mazepa, I. P., 1950. *Ukraina v ohni y buri revoliutsii 1917-1921 [Ukraine in the Fire and Storm of the Revolution of 1917-1921]*, Noi-Ulm: Vyd-vo «Prometei». (in Ukrainian).
- Reshetar, J., 1952. *The Ukrainian Revolution, 1917-1920: A Study in Nationalism*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press. (in English).
- Shapoval, M. *Sotsiolohiia ukrainskoho vidrozhennia [Sociology of Ukrainian Revival]*, Praha: Ukrainskyi sotsiolohichni in-t, 1922. (in Ukrainian).
- Skoropadskyi, P. P., 1995. *Spohady: kinets 1917 – hruden 1918 [Memories: late 1917 – December 1918]*, Kyiv–Filadelfiia. (in Ukrainian).
- Smolii, V. A., 2012. *Narysy istorii ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv [Essays on the History of the Ukrainian Revolution of 1917-1921]*, Kyiv: NVP Vydavnytstvo «Naukova dumka» NAN Ukrainy, kn. 1.
- Solukha, P., 1973. *Dohovir z Moskvoyu proty hetmana Pavla Skoropadskoho [Treaty with Moscow against Hetman Paul Skoropadsky]*, Niu-York. (in Ukrainian).
- Tereshchenko, Yu. I., 2008. *Hetmanat Pavla Skoropadskoho yak proiav konservatyvnoi revoliutsii [Hetman Pavlo Skoropadsky as a Manifestation of the Conservative Revolution]*, *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, 19-37. (in Ukrainian).
- Vynnychenko, V., 1920. *Vidrozhennia natsii: (Istoriia ukrainskoi revoliutsii [marets 1917 – hruden 1919 r.] [The Revival of the Nation: (History of the Ukrainian Revolution [March 1917 - December 1919])]*, Kyiv – Viden. (in Ukrainian).

SUMMARY

THE HISTORIGRAPHICAL TRADITION OF THE STUDY OF HETMANATE OF PAVLO SKOROPADSKY

Mykola Prykhodko

Doctoral student of the Department of History and Archeology of the Slavs, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv

The article high lights the historiographical tradition of the study of Skoropadsky's Hetmanstate, classified according to the period of scientific research and the vector of the development of science, prevailing at one time or another in society. The author made a division of the historiographic work of domestic and foreign researchers on the problem of formation and development of international political and economic relations of Hetman P. Skoropadsky, distinguishing the stages: a) research until 1922; b) studies of the Soviet period up to 1990; c) a study of the period of independent Ukraine from 1991 to the present. The article shows that the national historiography of the 1920s is represented by the works of scholars who belonged to the Ukrainian research tradition and were free from the pressure of the Soviet ideological situation. The vast majority of them worked in the context of emigration, in its last stages this tradition merges with Western historical science, influencing its approaches and evaluations. Soviet historiography has fundamentally denied the Ukrainian government, including the governments of the Ukrainian state, foreign policy. The researcher concluded that Soviet researchers had to submit to the Hetmanate in 1918 as a "bourgeois-nationalist" puppet regime, completely controlled by the German occupation forces. The works of this period characterize Hetmanat P. Skoropadsky as a component of civil war in the territory of the former Russian Empire. It is revealed that in the newest national historiography there was a kind of "rehabilitation" of the Ukrainian State and its leading figures, removal of the most odious ideologues of Soviet historiography.

Keywords: geopolitics, hetman Skoropadsky, hetmanat, foreign policy, World War I, diplomatic service, diplomatic corps, system of international relations, Brest agreements, Fourth Union.